
Protsiv O. P.

Evaluation of the food value in Galichyna and of the XIX – beginning of XX.

The article describes the cost of game and analyzed its nutritional values, depending on the species, age, methods of extraction, culinary characteristics of the preparation. Based on the analysis of historical sources, culinary preferences were found that provided the population of Galicia with the purchase of game. A comparative analysis of the preferences of the population of Galicia regarding the consumption of game with other European countries has been carried out. Describes the consumption of exotic game species and the methodology of falsification of domestic species of wild game.

Keywords: hunting, Game or quarry, Galichina.

УДК 631.1(477)«1917/2017»

Н.П. КОВАЛЕНКО

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВЕДЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
В МЕЖАХ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ (1917–2017 РР.)**

Визначено, що за вікову історію діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України досягнуто певних позитивних зрушень у збільшенні обсягів виробництва валової продукції сільського господарства, підвищенні продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах, урожайності основних сільськогосподарських культур тощо. З'ясовано, що подальше підвищення ефективності управління ведення сільського господарства і прибутковості та рентабельності виробництва продукції повинне стати запорукою ефективного сільськогосподарського виробництва, що забезпечить продовольчу безпеку України.

Ключові слова: організація, ефективність, удосконалення діяльності, науково-дослідні установи, сільське господарство, виробництво продукції.

У 2017 р. Міністерство аграрної політики та продовольства України відзначило сторіччя свого заснування. Його предтечею був Генеральний секретаріат земельних справ, створений 15 червня 1917 р. у межах Уряду Центральної Ради на чолі з В. Винниченком. Офіційна дата відліку історії Міністерства вважається 15 липня 1917 р. згідно датування постанови Комітету Української Центральної Ради «Про склад Генерального секретаріату». За цією постановою Генеральний секретаріат земельних справ очолив Борис Мартос – український громадсько-політичний і державний діяч, вчений-економіст, педагог, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка [1, с. 85]. У різні періоди існування Української Центральної Ради посаду Генерального секретаря земельних справ, крім Бориса Мартоса, займали Михайло Савченко-Більський, Богдан-Олександр Зарудний, Аристарх Терниченко та інші.

Генеральний секретаріат земельних справ з перших днів свого існування здійснював функції управлінського та розпорядчого характеру. Так, циркуляр № 1 від 10 листопада 1917 р. оголосив акт «Про агрономічну допомогу селянству». Він був розісланий всім губернiальним і повітовим земським управам країни, його доводили до відома майже кожного селянина. Від розвитку агрономічної допомоги населенню й належної її організації, як зазначалося в ухвалі, залежав добробут людності, багатство України та розвиток її торговельного балансу.

Вже 22 січня 1918 р. Генеральне секретарство земельних справ було перейменовано у Міністерство земельних справ України, яке мало ті ж самі повноваження і функції, але більш розширену структуру. До нього належало 3 галузеві департаменти: земельний з 8 відділами, лісовий з 7 відділами та сільськогосподарський з 10 управліннями з 39 відділами за різними напрямками сільського господарства: агрономічної допомоги, освіти, дослідної справи, скотарства, ветеринарії, державного конезаводства, меліорації, сільськогосподарської кооперації, сільськогосподарської статистики та сільськогосподарської економіки. Першим Міністром земельних справ України став Микола Ковалевський [1, с. 85]. При Міністерстві земельних справ

створено єдиний координуючий орган ведення сільськогосподарської науки у вигляді Сільськогосподарського вченого (наукового) комітету України. Його створення затверджене 1 листопада 1918 р. наказом Міністерства земельних справ України, як дорадчого органу для об'єднання праці фахівців дослідної справи, а також з природно-історичного дослідження України [2, с. 5].

На початкових етапах існування радянської влади керівництво веденням сільського господарства здійснювала спеціальна Земельна Комісія при Всеукраїнському Революційному Комітеті, яку 20 лютого 1920 р. трансформовано у Народний комісаріат земельних справ України.

Відповідно до Декрету РНК УСРР від 31 січня 1921 р. всім центральним і місцевим органам влади, крім Наркомзему УСРР, заборонялося втручатися у розпорядок роботи галузевих дослідних установ. При Наркомземі УСРР створено спеціальний дослідний відділ та Всеукраїнське Бюро Дослідної Сільськогосподарської Справи а чолі з Б.М. Рожественським. Вже станом на вересень 1922 р. галузеві дослідні інституції в УСРР налічували 51 установу.

Черговим регламентуючим заходом стало затвердження у лютому 1923 р. «Положення про управління і ведення сільськогосподарської дослідної справи в УСРР» [3, арк. 263–264 зв.]. Згідно з цим документом, Наркомзем УСРР через його дослідний відділ та Всеукраїнське Бюро Дослідної Сільськогосподарської Справи, остаточно взяв на себе функції координатора-господаря на селі як з проблем виробництва, так і науково-освітнього забезпечення. Законодавчо відповідаючи за всі перетворення на селі, Наркомзем УСРР, передусім, завдячуючи М.М. Вольфу, зумів довести необхідність існування плановості всіх важелів народного господарства навіть під час зміни ідеології у напрямі колективізму.

Упродовж 1927–1930 рр. координацію діяльності науково-дослідної мережі при Наркомземі УСРР здійснювала Науково-Консультаційна Рада на чолі з О.Г. Шліхтером [4, арк. 32–45]. Саме на цей період припадає створення переважної кількості науково-дослідних інститутів, які відігравали велику роль в умовах державного планування [5, с. 5]. Для наукового розроблення планів та заходів Наркомзему УСРР положенням про роботу Науково-Консультаційної Ради передбачено наступні завдання: наукове обґрунтування загального плану розвитку сільського господарства УСРР; погодження та скерованість відповідно до потреб планового розвитку сільського господарства наукової сільськогосподарської роботи; допомога оперативним відділам та установам Наркомзему УСРР у їх практичній роботі шляхом відповідних наукових консультацій, експертиз, висновків, розроблення окремих тем [6, арк. 65]. Ведення сільського господарства відбувалось за наступними напрямками: проблема скотарства, боротьба з посухою, проблема Дніпробуду і нових сільськогосподарських культур, сільськогосподарське районування України, розширення спеціальних технічних культур, підвищення врожайності культур, індустріалізація українського сільського господарства і будівництво переробних підприємств та ін. [7, арк. 45–47 зв.].

Серед організаційних розбудов радянської доби потрібно відмітити крайову організацію ведення сільськогосподарської дослідної справи за територіальним підходом та з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов. Упродовж 1920-х років під егідою Наркомзему УСРР досягнуто значних здобутків з розвитку галузевої науки: відпрацьовано системи спеціалізованих сівозмін для різних ґрунтово-кліматичних умов; створено першу ґрунтову карту України; обстежено меліоративний фонд республіки; розроблено українську сільськогосподарську ботанічну класифікацію [8, арк. 28–29]. Цей період вирізнявся розвитком сільськогосподарського виробництва: валова продукція сільського господарства країни зросла майже удвічі, що сприяло зміцненню економіки країни та підвищенню матеріального рівня життя населення.

У червні 1931 р. Наркомзем УСРР затвердив статут Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук, яка здійснювала об'єднання і науково-дослідне керівництво роботою інститутів до 1933 р. Для науково-методичного керівництва роботою інститутів і станцій при Наркомземі УСРР було створено Наукову раду, до складу якої входили директори науково-дослідних установ і їхні заступники з наукової роботи, академіки та вчені, які працювали у галузі сільського господарства, кращі сільськогосподарські виробники [9, с. 10]. Для забезпечення матеріальних і організаційних потреб при Наркомземі УСРР було створено Сектор наукових установ, який очолив Петро Дрозденко.

У 1935 р. до підпорядкованої мережі Наркомзему УРСР належало 10 науково-дослідних інститутів з дослідними станціями та полями. Зокрема, Український науково-дослідний інститут економіки сільського господарства (м. Харків), Український науково-дослідний інститут соціалістичного землеробства (м. Київ), Український науково-дослідний інститут зернового господарства (м. Дніпропетровськ), Український науково-дослідний інститут механізації сільського господарства (м. Харків), Український науково-дослідний інститут гідротехніки і меліорації (м. Одеса), Український науково-дослідний інститут лісового господарства і агролісо-меліорації (м. Харків), Український науково-дослідний інститут плодоягідного господарства (м. Київ), Український науково-дослідний інститут виноградарства (м. Одеса), Український науково-дослідний інститут тваринництва (м. Харків), Український науково-дослідний інститут експериментальної ветеринарії (м. Харків). Проблему підвищення врожайності та продуктивності сільського господарства вчені вирішували шляхом боротьби з посухою у Степу; запобігання загибелі озимини; досягнення високих і стійких урожаїв зернових, цукрових буряків, бавовни і конопель; застосування ефективних заходів боротьби з шкідниками та хворобами рослин; впровадження нових і раціонального використання існуючих механізмів у сільському господарстві, поліпшення порід та підвищення продуктивності тваринництва.

За постановою Наркомзему УРСР «Про організацію колгоспних хат-лабораторій» від 16 квітня 1934 р. ініційовано появу нової організації сільськогосподарських досліджень – колгоспної дослідної справи [10, арк. 1–3]. За постановою ЦК ВКП(б) СРСР від 5 жовтня 1936 р. для координації діяльності її первісних осередків – хат-лабораторій у м. Київ створено Всесоюзний науково-дослідний інститут наукових методів посіву Наркомзему СРСР на чолі з Д.Ю. Камищенком. Вже на 1 грудня 1936 р. кількість хат-лабораторій в УРСР досягла 9 607 одиниць на 27 395 існуючих колгоспів [11, с. 7]. Згодом повсюдно в районах і областях УРСР було створено аналоги хат-лабораторій – будинки сільськогосподарської культури [12, арк. 22–23].

За постановою РНК УРСР «Про стан і завдання науково-дослідної роботи в сільському господарстві» від 29 вересня 1935 р. загальне керівництво веденням сільськогосподарських досліджень здійснював Наркомзем УРСР [9, с. 11]. Цією постановою затверджено «Мережу науково-дослідних інститутів і станцій Наркомзему УРСР», що включала 10 інститутів, 11 дослідних станцій, 7 обласних дослідних станцій, а також низку дослідних полів, опорних пунктів та експериментальних баз. Для забезпечення науково-методичного керівництва веденням сільськогосподарських досліджень постановою РНК УРСР «Про склад Ради при Народному комісаріаті земельних справ УРСР» від 21 квітня 1936 р. створено Наукову раду на чолі з наркомом землеробства Л.Л. Паперним. Діяльність Наркомзему УРСР суттєво сприяла подальшому розширенню і розвитку мережі дослідних інституцій та поглибленню їх спеціалізації. Станом на 1938 р. кількість галузевих дослідних установ становила 165 одиниць.

З метою ефективного управління сільським господарством, а також покращання роботи машинно-тракторних станцій та організаційно-господарського забез-

печення колгоспів за постановою РНК УРСР «Про структуру Народного комісаріату земельних справ УРСР» від 31 грудня 1939 р. його внутрішню структуру реорганізовано за виробничо-територіальним принципом і створено 7 виробничо-територіальних управлінь: Центрального Лісостепу, Східного Лісостепу, Півдня, Південного Сходу, Полісся, Північного Заходу, Західного Лісостепу. При Наркомземі УРСР продовжували функціонувати: Державна комісія з сортовипробування овочевих, баштанних та кормових коренеплодів; Державна карантинна інспекція; Технічна рада; Видавництво колгоспної та радгоспної літератури «Держсільгоспвидав»; редакції газет «Колгоспник України» та «Тваринництво України».

Досить продумана система важелів, що було характерно радянській добі 1930-х років, дозволила швидко побудувати: координуючу структуру (група хат-лабораторій при Наркомземі УРСР, ВНДІ наукових методів посіву, відділи колгоспного будівництва при обласних сільськогосподарських дослідних станціях, обласні будинки агрокультури); систему гарантій та стимулів як з оплати праці, так і за обсягами одержання продукції; широку популяризацію у вигляді з'їздів, конференцій, курсів, спеціальних журналів; технічну забезпеченість галузі. Як наслідок, система влади отримала додаткову власну одиницю гарантованого існування у вигляді завідувача хатою-лабораторією на додаток до голів сільської ради та колгоспу. Такий підхід був правильним як для влади, так і для подальшого розвитку сільського господарства в УРСР.

У довоєнний період науково-дослідними установами Наркомзему УРСР розроблено і передано у виробництво: науково-агрономічну характеристику ґрунтового покриву УРСР, завдяки чому було складено карту ґрунтів УРСР, на основі якої науково-дослідні установи встановили для виробництва раціональну систему обробітку ґрунту, систему їх хімічної меліорації та основні агротехнічні принципи побудови оптимальних сівозмін у колгоспах УРСР; систему раціонального удобрення сільськогосподарських культур на основі поглибленого дослідження процесів їх живлення; нові сорти сільськогосподарських культур.

У 1946 р. Міністерство земельних справ УРСР включало 5 Головних виробничо-територіальних управлінь та 5 Головних галузевих управлінь. Зокрема, управління радгоспів, механізації, землеустрою, гідротехніки та меліорації, капітального будівництва та ін. У веденні Міністерства було 9 науково-дослідних інститутів, 32 науково-дослідні станції, 15 дослідних полів, 8 опорних пунктів, 10 дослідних пунктів і 56 експериментальних баз. Вчені досягли вагомих результатів з різних напрямів сільського господарства. Зокрема, селекції, рослинництва і землеробства, тваринництва та ветеринарії, лісівництва і агролісомеліорації, гідротехніки та меліорації, ґрунтознавства і агрохімії, фізіології живлення рослин [13, арк. 15–17]. Упродовж 1946–1956 рр. координацію розвитку сільськогосподарської науки в УРСР при Міністерстві сільського господарства УРСР здійснювали: Сектор науково-дослідних установ (1946 р.); Управління науково-дослідних установ (1947–1948 рр.); Головне управління сільськогосподарської пропаганди (1949–1952 рр.); Головне управління сільськогосподарської пропаганди та науково-дослідних установ (1953 р.); Головне управління сільськогосподарської пропаганди та науки (1954 р.); Головне управління сільськогосподарської науки (1955–1956 рр.) [9, с. 18].

На початку 1950-х років недоліком у веденні сільського господарства стало керівництво колгоспами та радгоспами, що позбавляло їх права самостійного планування виробництва з урахуванням природно-кліматичних умов та своїх можливостей. Надмірна централізація планування ігнорувала не тільки природні та економічні умови регіонів, а й ініціативу колгоспників, теоретичні знання і практичний досвід спеціалістів. Різко відчувалася незабезпеченість трудовими ресурсами у колгоспно-радгоспному виробництві УРСР. Це призвело до уповільнення поступу в галузі

землеробства, від якого залежали певні зміни у тваринництві. Село мало велику потребу в кваліфікованих спеціалістах. Все це разом взяте стримувало якісні зрушення в аграрному секторі. Незважаючи на те, що посівні площі в УРСР збільшилися, валова продукція землеробства у 1950 р. становила лише 84% довоєнного рівня.

Міністерство сільського господарства УРСР вважало за доцільне створити єдиний центр з керівництва науково-дослідними установами і вищими навчальними закладами. З цією метою у 1956 р. при Міністерстві сільського господарства організовано Українську академію сільськогосподарських наук, яка складалася з п'яти відділень: землеробства, тваринництва, механізації і гідротехніки, економіки та організації, сільськогосподарських вищих навчальних закладів. У 1962 р. після ліквідації Української академії сільськогосподарських наук увагу Міністерства сільського господарства УРСР було зосереджено на вирішенні проблем керівництва галузевими науково-дослідними установами, вищими та середніми навчальними закладами, широкому впровадженню у виробництво досягнень науки та передової практики. За постановою Ради міністрів СРСР «Про підвищення ролі Міністерства сільського господарства СРСР у керівництві колгоспним та радгоспним виробництвом» від 1 березня 1965 р. на Міністерство покладался розвиток сільськогосподарської науки, керівництво науковими закладами і координація науково-дослідних робіт з проблем сільського господарства; організація вищого та середнього сільськогосподарського навчання, а також перепідготовка керівних кадрів і спеціалістів сільського господарства в УРСР.

Відповідно до затвердженої нової структури Міністерства сільського господарства УРСР стали входити: 16 науково-дослідних інститутів, 5 науково-дослідних станцій та 21 державна обласна сільськогосподарська дослідна станція. Таким чином, на Міністерство поклалися функції керівництва розвитком сільськогосподарської науки, науково-дослідними установами, координації галузевих науково-дослідних робіт; впровадження у виробництво досягнень науки і передового досвіду сільського господарства УРСР. Визначальними теоретико-методологічними і практичними здобутками у цей період стала інтенсифікація сільськогосподарського виробництва у напрямі зональної спеціалізації, оптимізація науково обґрунтованих систем на основі запровадження інтенсивних технологій. Важливими були науково-організаційні заходи, направлені на реорганізацію структури галузевої дослідної справи на основі створення системи обласних державних сільськогосподарських дослідних станцій та діяльності координаційно-методичних рад та комісій, підпорядкованих Міністерству сільського господарства УРСР [14, с. 69].

У 1969 р. для подолання кризової ситуації в галузі сільського господарства УРСР прийнято рішення про створення ПВ ВАСГНІЛ, яке за постановою Ради міністрів УРСР від 5 січня 1970 р. зобов'язало Міністерство сільського господарства УРСР передати у безпосереднє підпорядкування ПВ ВАСГНІЛ 19 науково-дослідних інститутів [15, с. 548–549]. ПВ ВАСГНІЛ здійснювало науково-методичне керівництво галузевими науково-дослідними установами і вищими навчальними закладами, укріплювало співпрацю з міністерствами та відомствами країни з проблем організації спільних наукових досліджень, науково-технічних зв'язків з іноземними академіями, університетами, науково-дослідними й іншими установами, здійснювало підготовку наукових кадрів та ін. [16, с. 187].

У зв'язку з утворенням незалежної України (1991), на вимогу Конституції України (1996), яка дозволила приватну власність, у державі було переглянуто норми державного регулювання економіки, змінено аграрну політику, здійснено аграрну реформу, сформовано нові аграрні відносини тощо. На цих підставах було створено Міністерство аграрної політики України, яке у грудні 2010 р. згідно з Указом

Президента України реорганізовано в Міністерство аграрної політики та продовольства України.

На сьогодні Міністерство аграрної політики та продовольства України є головним у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування та забезпечення реалізації державної аграрної політики, політики у сфері сільського господарства та з проблем продовольчої безпеки держави, державної політики в галузях рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних ресурсів, ветеринарної медицини, безпеки харчових продуктів, карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, земельних відносин, лісового та мисливського господарства, нагляду та контролю в агропромисловому комплексі [1, с. 184–218].

Міністерству підпорядковані центральні органи виконавчої влади: Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України, Державне агентство земельних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство рибного господарства України, Державна інспекція сільського господарства України та ін. Йому належать структурні підрозділи, які діють у різних напрямках аграрного сектору економіки: Департамент економічного розвитку аграрного ринку, Департамент землеробства, Департамент тваринництва, Департамент продовольства, Департамент інженерно-технічного забезпечення та сільськогосподарського машинобудування, Департамент науково-освітнього забезпечення агропромислового виробництва і розвитку сільських територій та ін.

У підпорядкуванні Міністерства знаходиться 9 професійно-технічних навчальних закладів, що здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу та 4 науково-дослідні установи. Зокрема, Український науково-дослідний інститут спирту і біотехнології продовольчих продуктів; Інститут охорони ґрунтів України; Український науково-дослідний інститут прогнозування та випробування техніки і технологій для сільськогосподарського виробництва ім. Л. Погорілого; Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу.

Незважаючи на те, що криза сільського господарства є всеохоплюючою і, відповідно наклала свій відбиток на тенденції розвитку галузі, все ж таки на сьогоднішній день вже вдалося досягти певних позитивних зрушень у збільшенні обсягів виробництва валової продукції сільського господарства, підвищенні продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах, урожайності основних сільськогосподарських культур, продуктивності худоби і птиці та ін. Подальше підвищення ефективності управління ведення сільського господарства і прибутковості та рентабельності виробництва продукції повинне стати запорукою ефективного сільськогосподарського виробництва, що забезпечить продовольчу безпеку України.

Отже, за вікову історію Міністерство аграрної політики та продовольства України змінювало назву, відповідно до подій, що відбувалися у суспільно-політичному та економічному житті країни, але залишилася незмінною основна теза, закладена ще на початковому етапі його становлення – законодавча відповідальність за всі важелі перетворень стосовно землі та господарювання на ній.

1. *Присяжнюк М.В., Вергунов В.А., Глазунов Г.О., Грамотенко О.С.* Сільське господарство України та його державне регулювання в контексті суспільно-політичних трансформацій ХХ – ХХІ ст.: історичний нарис. Київ, 2013. 240 с.
2. Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927 рр.): зб. док. і матеріалів. УААН, ДНСГБ; Уклад.: В.А. Вергунов, А.С. Білоцерківська, Б.К. Супіханов, С.Д. Коваленко; Під заг. ред. М.В. Зубця, Ю.Ф. Мельника; наук. ред. В.А. Вергунов. Київ, 2006. 528 с.
3. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 9. Спр. 503. 268 арк.
4. ЦДАВО України. Ф. Р-1. Оп. 4. Спр. 13. 75 арк.
5. Науково-консультативна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927–1930 рр.): зб. док. і матеріалів. НААН України, ДНСГБ; Уклад.: В.А. Вергунов, О.О. Черниш,

- З.П. Кірпаль, А.С. Білоцерківська, Ю.О. Соколюк; Під заг. ред. М.В. Зубця, Ю.Ф. Мельника; Наук. ред. В.А. Вергунов. Київ. 2010. 600 с.
6. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 9. Спр. 87. 135 арк.
 7. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 9. Спр. 506. 115 арк.
 8. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 9. Спр. 502. 68 арк.
 9. Державне регулювання сільськогосподарської науки в УСРР/УРСР у 1935–1940 роках: зб. док. і матеріалів. НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, ЦДАВО України, ЦДАГО України; уклад. В.А. Вергунов, В.І. Кучер, О.О. Черниш, А.С. Білоцерківська, Н.П. Коваленко, Н.В. Маковська, О.В. Бажан; за заг. ред. Я.М. Гадзала; наук. ред. В.А. Вергунов. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 474 с.
 10. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6493. 75 арк.
 11. Колгоспна дослідна справа в УСРР/УРСР у 1934–1956 роках: зб. док. і матеріалів. НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, ЦДАВО України, ЦДАГО України; уклад. В.А. Вергунов, Н.П. Коваленко, В.І. Кучер, О.О. Черниш, А.С. Білоцерківська, М.М. Давиденко, Н.Б. Щебетюк, С.Д. Коваленко, Н.В. Маковська, О.В. Бажан. Київ: ТОВ «Наш формат», 2016. 460 с.
 12. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 15. Спр. 868. 127 арк.
 13. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 4. Спр. 57. 53 арк.
 14. Коваленко Н. П. Науково-організаційна діяльність Координаційно-методичної ради УАСГН, МСГ УРСР, ПВ ВАСГНІЛ та УААН з проблем сівозмін у системах землеробства України (1956–2010 рр.). Київ: ФОП Корзун Д.Ю., 2011. 90 с.
 15. Коваленко Н. П. Сівозміни у системах землеробства України (1958–1984 рр.): зб. док. і матеріалів. Київ: Нілан ЛТД, 2012. 588 с.
 16. Коваленко Н. П. Становлення та розвиток науково-організаційних основ застосування вітчизняних сівозмін у системах землеробства (друга половина XIX – початок XXI ст.): монографія. Київ: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 490 с.

References

1. Prysiazhniuk, M.V., Verhunov, V.A., Hlazunov, H.O., Hramotenko, O.S. (2013). *Silkske hospodarstvo Ukrainy ta yoho derzhavne rehulivannia v konteksti suspilno-politychnykh transformatsii XX – XXI st.: istorychnyi narys* [Agriculture of Ukraine and him government control in the context of social and political transformations of XX – XXI of century: historical essay]. Kyiv. 240. [in Ukrainian].
2. Verhunov, V.A., Bilotserkivska, A.S., Supikhanov, B.K., Kovalenko, S.D. (2006). *Silskohospodarskyi naukovyi komitet Ukrainy (1918–1927 rr.): zb. dok. i materialiv* [Agricultural scientific committee of Ukraine (1918–1927): collection of documents and materials]. UAAN, DNSHB; Pid zah. red. M.V. Zubtsia, Yu.F. Melnyka; nauk. red. V.A. Verhunov. Kyiv. 528.[in Ukrainian].
3. *TsDAVO Ukrainy* [Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine]. F. R-27. Op. 9. Spr. 503. 268 ark. [in Russian].
4. *TsDAVO Ukrainy* [Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine]. F. R-1. Op. 4. Spr. 13. 75 ark. [in Russian].
5. Verhunov, V.A., Chernysh, O.O., Kirpal, Z.P., Bilotserkivska, A.S., Sokoliuk, Yu.O. (2010). *Naukovo-konsultatsiina rada Narodnoho komisariatu zemelnykh sprav USRR (1927–1930 rr.): zb. dok. i materialiv* [Scientifically-consultative advice of the Folk commissariat of the landed matters of Ukraine (1927–1930): collection of documents and materials]. NAAN Ukrainy, DNSHB; Pid zah. red. M.V. Zubtsia, Yu.F. Melnyka; Nauk. red. V.A. Verhunov. Kyiv. 600.[in Ukrainian].
6. *TsDAVO Ukrainy* [Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine]. F. R-27. Op. 9. Spr. 87. 135 ark. [in Russian].
7. *TsDAVO Ukrainy* [Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine]. F. R-27. Op. 9. Spr. 506. 115 ark. [in Russian].
8. *TsDAVO Ukrainy* [Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine]. F. R-27. Op. 9. Spr. 502. 68 ark. [in Russian].
9. Verhunov, V.A., Kucher, V.I., Chernysh, O.O., Bilotserkivska, A.S., Kovalenko, N.P., Makovska, N.V., Bazhan, O.V. (2015). *Derzhavne rehulivannia silskohospodarskoi nauky v USRR/URSР u 1935–1940 rokakh: zb. dok. i materialiv* [Government control of agricultural science is in Ukraine in 1935–1940: collection of documents and materials]. NAAN, NNSHB, In-t istorii ahrar. nauky, osvity ta tekhniky, TsDAVO Ukrainy, TsDAHO Ukrainy; za zah. red. Ya.M. Hadzala; nauk. red. V.A. Verhunov. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD». 474.[in Ukrainian].
10. *TsDAHO Ukrainy* [Central state archive of public associations of Ukraine]. F. 1. Op. 20. Spr. 6493. 75 ark. [in Russian].
11. Verhunov, V.A., Kovalenko, N.P., Kucher, V.I., Chernysh, O.O., Bilotserkivska, A.S., Davydenko, M.M., Shchebetiuk, N.B., Kovalenko, S.D., Makovska, N.V., Bazhan, O.V. (2016). *Kolhospna doslidna sprava v USRR/URSР u 1934–1956 rokakh: zb. dok. i materialiv* [The of a collective farm experienced business is in Ukraine in 1934–1956: collection of documents and materials]. NAAN,

- NNSHB, In-t istorii ahrar. nauky, osvity ta tekhniky, TsDAVO Ukrainy, TsDAHO Ukrainy; Kyiv: TOV «Nash format». 460.[in Ukrainian].
12. *TsDAVO Ukrainy* [Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine]. F. R-27. Op. 15. Spr. 868. 127 ark. [in Russian].
 13. *TsDAHO Ukrainy* [Central state archive of public associations of Ukraine]. F. 1. Op. 4. Spr. 57. 53 ark. [in Russian].
 14. Kovalenko, N.P. (2011). *Naukovo-orhanizatsiina diialnist Koordynatsiino-metodychnoi rady UASHN, MSH URSR, PV VASHNIL ta UAAN z problem sivozmin u systemakh zemlerobstva Ukrainy (1956–2010 rr.)* [Scientifically-organizational activity of Co-ordinating-methodical advice of UASGN, MSG of Ukraine, PV VASHNIL and UAAS, is from the problems of crop rotations in the systems of agriculture of Ukraine (1956–2010)]. Kyiv: FOP Korzun D.Yu. 90. [in Ukrainian].
 15. Kovalenko, N.P. (2012). *Sivozminy u systemakh zemlerobstva Ukrainy (1958–1984 rr.): zb. dok. i materialiv* [Crop rotations in the systems of agriculture of Ukraine (1958–1984): collection of documents and materials]. Kyiv: Nilan LTD. 588.[in Ukrainian].
 16. Kovalenko, N. P. (2014). *Stanovlennya ta rozvytok naukovo-orhanizatsiynykh osnov zastosovannya vitchyznyanykh sivozmin u systemakh zemlerobstva (druha polovyna XIX – pochatok XXI st.): monohrafiya* [The becoming and development of scientifically-organizational bases of application of home crop rotations in the systems of agriculture (the second half of XIX is beginning of XXI of century): monograph]. Kyiv: TOV «Nilan-LTD», 490. [in Ukrainian].

Коваленко Н. П.

**Организация ведения сельского хозяйства в пределах деятельности
Министерства аграрной политики и продовольствия Украины (1917–2017 гг.).**

Определено, что за вековую историю деятельности Министерства аграрной политики и продовольствия Украины достигнуты определенные позитивные сдвиги в увеличении объемов производства валовой продукции сельского хозяйства, повышении производительности труда на сельскохозяйственных предприятиях, урожайности основных сельскохозяйственных культур и тому подобное. Выяснено, что дальнейшее повышение эффективности управления ведения сельского хозяйства и прибыльности и рентабельности производства продукции должно стать залогом эффективного сельскохозяйственного производства, которое обеспечит продовольственную безопасность Украины.

Ключевые слова: организация, эффективность, усовершенствование деятельности, научно-исследовательские учреждения, сельское хозяйство, производство продукции

Kovalenko N. P.

**Organization of conduct of agriculture is within the limits of activity of
Ministry of agrarian policy and food of Ukraine (1917–2017).**

Certainly, that for age-old history of activity of Ministry of agrarian policy and food of Ukraine certain positive changes are attained in the increase of production of gross goods of agriculture volumes, increase of the labour productivity on agricultural enterprises, to the productivity of basic agricultural cultures and others like that. It is found out, that the further increase of efficiency of management of conduct of agriculture and profitability and profitability of production of goods must become the mortgage of effective agricultural production that will provide food safety of Ukraine.

Key words: organization, efficiency, improvement of activity, research establishments, agriculture, production of goods

УДК 001:63(092)

О.П. Столяр

ВНЕСОК В.О. КУДАШЕВА У РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Розкрито внесок В.О. Кудашева у дослідження різних аспектів сільського господарства, а саме агрономії, ентомології, тваринництва. Визначено, що вчений займався дослідженням питань щодо сортовипробувань кукурудзи, угноєння полів та ін. Встановлено, що В.О. Кудашев був ініціатором створення профільного відомства. Висвітлено його діяльність у різноманітних з'їздах, нарадах щодо подолання кризи в сільському господарстві та наведено надані ним пропозиції щодо піднесення його рівня. Охарактеризовано внесок князя у розвиток вітчизняного тваринництва, зокрема конярства.

Ключові слова: В.О. Кудашев, сільське господарство, дослідження, агрономія, тваринництво.